

mł. bryg. dr hab. inż. Paweł Gromek, prof. uczelni
Szkoła Główna Służby Pożarniczej
Instytut Bezpieczeństwa Wewnętrznego

Warszawa, 17 listopada 2022 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Sylwestra Pniaka

pt.: *Model doskonalenia organizacji działań zapewniających bezpieczeństwo personalne
w szkołach,*

opracowanej pod kierunkiem naukowym promotora

Pana dr. hab. inż. Włodzimierza Miszańskiego, prof. WAT

przy udziale promotora pomocniczego

Pana dr. inż. Bogdana Ćwika

1. Spostrzeżenia ogólne

Doniesienia medialne dotyczące przejawów agresji w szkołach oraz ich następstw skłaniają ku refleksji nad uwarunkowaniami, poziomem i sposobami podnoszenia poziomu bezpieczeństwa personalnego użytkowników tego rodzaju obiektów. Mowa o przedstawicielach kadry pedagogicznej i personelu pomocniczego, a także o samych uczniach. Ci ostatni stanowią zasadniczą grupę beneficjentów funkcjonowania szkół. Ich działania mogą jednak prowadzić do pojawiania się zagrożeń godzących w pewność siebie, dobre imię, komfort psychiczny, a nawet zdrowie i życie innych. Potwierdzają to pojawiające się w przestrzeni publicznej informacje na temat ekspresji agresji szkolnej oraz przypadków nieporadzenia sobie z nią przez osoby będące przedmiotem tejże agresji. Nierzadko płacą one najwyższą cenę (np. odbierają sobie życie lub padają ofiarami agresorów), co może być konsekwencją niesprawności systemu bezpieczeństwa szkoły. Zarysowuje to wewnętrzny wymiar bezpieczeństwa personalnego w szkołach.

Należy pamiętać, że szkoły i ich użytkownicy mogą stać się przedmiotem oddziaływania zagrożeń także o innych źródłach. Są to głównie zagrożenia dla bezpieczeństwa powszechnego (pożary, wiatry huraganowe, niebezpieczne zwierzęta, zagrożenia chemiczne, zagrożenia biologiczne i in.) oraz zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego (np. akty terrorystyczne, przemoc ze strony osób wrogo nastawionych do

społeczności szkolnej, działania osób nie zrównoważonych psychicznie). Pracownicy szkół stają wtedy przed wyzwaniem efektywnego zapewnienia bezpieczeństwa personalnego sobie oraz uczniom, za których bezpieczeństwo w warunkach szkolnych odpowiadają. Uwidacznia to zewnętrzny wymiar bezpieczeństwa personalnego w szkołach. Wspólnie z wynikami rozważań na temat wymiaru wewnętrznego podkreślają istotność badań naukowych prowadzonych w niniejszym zakresie w optyce szeroko rozumianego interesu publicznego. Szkoła bowiem powinna być miejscem bezpiecznym dla dzieci i młodzieży. Nie zawsze i nie wszędzie tak jednak jest.

Ponadto, odnotowuje się braki w literaturze przedmiotu związane z opracowaniami, które całościowo ujmowałyby zagadnienia bezpieczeństwa personalnego w szkołach, uwzględniając właściwe wymiary wewnętrzny i zewnętrzny, i to w sposób kompleksowy. Fragmentaryczne traktowanie o właściwych zagadnieniach (wyłącznie z punktu widzenia ochrony przeciwpożarowej, agresji rówieśniczej, zagrożeń terrorystycznych itd.) nie koresponduje z rzeczywistymi uwarunkowaniami bezpieczeństwa personalnego w szkołach, w tym współwystępowaniem zagrożeń oraz efektem kaskadowym ich rozwoju. Rozprawa doktorska mgr. Sylwestra Pniaka bezpośrednio dotyczy niniejszych kwestii. Świadczy to o jej dużym znaczeniu z punktów widzenia badawczego i utylitarne.

Nadmienia się, że przyjęte założenia badawcze, wraz z wynikami badań naukowych ujętymi w formie recenzowanej dysertacji, mieszczą się w zakresie poznawczym nauk o bezpieczeństwie. Dotyczą bowiem systemu bezpieczeństwa personalnego w szkołach (rozumianego jako jeden z systemów szczegółowych systemu bezpieczeństwa narodowego RP), a także jego funkcjonowania w zdefiniowanym przez Autora zakresie. Prowadzą do wniosków służących podnoszeniu sprawności (doskonaleniu) tego systemu, uwzględniając działania realizowane na różnych poziomach organizacji państwa (głównie centralnym, wojewódzkim i lokalnym). Mogą znaleźć swoje praktyczne zastosowanie w toku ewaluacji obowiązujących współcześnie przepisów prawa krajowego z zakresu bezpieczeństwa w szkołach, edukacji dla bezpieczeństwa, a także zapewniania bezpieczeństwa publicznego.

2. Ocena metodologiczna

Z metodologicznego punktu widzenia Autor rozprawy doktorskiej opracował i zastosował metodę naukową. Ukierunkował ją na uzupełnienie wstępnie zidentyfikowanego obszaru niewiedzy o istotnym znaczeniu badawczym i utylitarne.

Metoda badań umożliwiła mu złożone, aczkolwiek skuteczne przeprowadzenie procesu badawczego.

W strukturze dysertacji wyodrębniono rozdział zatytułowany 'Metodologiczna koncepcja pracy'. Zawarto w nim informacje dotyczące uzasadnienia podjęcia badań, przedmiotu badań, problemu badawczego, celu badań, hipotez badawczych, procesu badawczego, metod badawczych i ograniczeń badawczych. Pozwoliło to zarysować motywację podjęcia badań naukowych, a także zaprezentować kwestie konstytuujące wspomnianą metodę badań.

Przedmiotem badań ustanowiono aktualny stan bezpieczeństwa placówek szkolnych w kontekście zagrożeń personalnych, uzupełniony o analizę czynników godzących w bezpieczeństwo, a także czynników mogących zwiększyć poziom bezpieczeństwa z uwzględnieniem działalności szkolnej (s. 17). W opinii recenzenta wystarczyło ograniczyć się do uwarunkowań bezpieczeństwa personalnego w szkołach oraz działań prowadzonych w celu zapewniania tego bezpieczeństwa. Wskazanie analizy właściwsze wydaje się w odniesieniu do instrumentarium badawczego, niżeli do przedmiotu badań. Niemniej, ten sformułowany przez Autora rozprawy doktorskiej znalazł swoje odzwierciedlenie w treściach samej rozprawy.

Badania naukowe ukierunkowano na zidentyfikowanie zagrożeń personalnych w placówkach szkolnych, opracowanie rekomendacji do usprawnień przedsięwzięć szkoleniowych oraz opracowanie modelu działań w wybranych sytuacjach kryzysowych na terenie placówek szkolnych opartego na procedurach (s. 18). Z tak skonkretyzowanym głównym celem badawczym powiązano cel praktyczny (użyteczny) – „wskazanie zasadniczych kierunków zmian jakie powinny być dokonane w placówkach szkolnych w celu poprawy poziomu bezpieczeństwa personalnego przez pryzmat oceny skuteczności działalności organizacyjnej” (s. 18), a także cel poznawczy – „określenie uwarunkowań oraz oczekiwań użytkowników placówek szkolnych względem podniesienia poziomu bezpieczeństwa” (s. 18-19). Ponadto, sformułowano 7 celów szczegółowych, nawiązujących przekrojowo i pośrednio do celów głównego, poznawczego i użytecznego.

Główny problem badawczy przyjął formę pytania o to, „Czy obecne rozwiązania organizacyjno-szkoleniowe funkcjonujące w placówkach szkolnych odpowiadają aktualnym potrzebom związanym z zapewnieniem bezpieczeństwa personalnego użytkowników szkół?” (s. 18). Tym samym odniesiono się do tematu pracy (dokonując częściowego uściślenia

obranego kierunku prowadzenia badań naukowych), natomiast pośrednio do celów badań (głównego, szczegółowych i utylitarnego). W opinii recenzenta uwzględnienie w treści głównego problemu badawczego zagadnień dotyczących doskonalenia organizacji działań zapewniających bezpieczeństwo personalne w szkołach (np. podnoszenia sprawności) zwiększyło by stopień spójności założeń badawczych rozprawy doktorskiej oraz powiązanie z tytułem tejże rozprawy.

Autor zdekomponował główny problem badawczy na siedem problemów szczegółowych (s. 18). Przekrojowo i w zasadniczej mierze pośrednio odzwierciedlały układ celów szczegółowych. Odpowiadają różnym rozdziałom i podrozdziałom rozprawy doktorskiej. Niemniej, mimo iż korespondencja pomiędzy poszczególnymi celami szczegółowymi oraz szczegółowymi problemami badawczymi nie jest pełna, to należy podkreślić ich silne powiązanie i względną komplementarność. Znajduje to swoje potwierdzenie w treściach różnych rozdziałów rozprawy doktorskiej. Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku hipotez badawczych, które jeszcze mocniej konkretyzują przyjętą metodę badań.

Ponadto Autor opisał zastosowane metody badawcze (teoretyczne i empiryczne). Za wartę podkreślenia jest wskazanie przykładów ich wykorzystania w rozprawie doktorskiej, co świadczy o świadomym i celowym ich doborze. Proces badawczy osadzono w czasie wraz z podaniem drugiej granicy czasowej (tj. czasu zakończenia badań naukowych). Nie wskazano czasu rozpoczęcia badań naukowych. Trafnie zidentyfikowano ograniczenia badawcze (czasowe, przestrzenne, podmiotowe i przedmiotowe). Choć zrozumienie ograniczeń podmiotowych (placówki szkolne) jest łatwiejsze dopiero po przeczytaniu całej rozprawy doktorskiej (wraz z załącznikiem, w tym wykazem tych placówek).

W rozdziałach merytorycznych dysertacji (2, 3, 4, 5, 6 i 7) uwzględniono podrozdziały podsumowujące. Zawarte w nich treści w dominującej mierze to uzupełnienia i rozwinięcia treści właściwych im rozdziałów. Częściowo świadczą o umiejętności wnioskowania logicznego (indukcyjnego i dedukcyjnego) i wnikliwości badawczej Autora.

Reasumując, zidentyfikowane mankamenty warstwy metodycznej dotyczą głównie spójności założeń badawczych (problemów, celów i hipotez). Jednak pomimo tego, że poszczególne problemy badawcze, cele badań i hipotezy badawcze w ograniczonym stopniu do siebie nawiązują, to kompleksowo ustanawiają przyjętą przez Autora metodę badań. Stwierdza się relatywnie wysoką złożoność założeń badawczych i ich wielowątkowe ujęcie,

czego następstwem było to, że rozwiązanie postawionych problemów badawczych, weryfikacja sformułowanych hipotez i osiągnięcie przyjętych celów badawczych wiązało się z wysiłkiem badawczym wymuszającym wielokierunkowe procesy poznawcze, przekrojowo traktujące o przedmiocie badań naukowych. Autor w satysfakcjonującym stopniu poradził sobie z właściwymi wyzwaniem. Dlatego stwierdzam, że przedstawiona do oceny rozprawa doktorska przemawia za faktem nabycia przez niego umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych w dyscyplinie naukowej nauk o bezpieczeństwie. Dla całościowego zrozumienia wzajemnego powiązania założeń badawczych i treści rozprawy doktorskiej istotna jest lektura 'Zakończenia'. Rzuca ono światło na sposoby odnoszenia się do poszczególnych założeń badawczych i utwierdza co do efektywności przyjętej metody badań.

3. Ocena merytoryczna

Rozprawa doktorska została ustrukturuwana prawidłowo, tj. logicznie i spójnie. Jej układ jest przejrzysty. Wynika z niego pomysł Autora na rozwiązanie problemów badawczych. Poszczególne rozdziały nawiązują do siebie, tworząc spójną całość.

Głównymi jednostkami organizacyjnymi dysertacji były wstęp, rozdział dotyczący metodologicznej koncepcji pracy, sześć rozdziałów merytorycznych i zakończenie. Całość opracowania została uzupełniona bibliografią, wykazem tabel i wykazem rysunków.

We wstępie ogólnie nakreślono tło problematyki badań naukowych. Przyjęty poziom ogólności uznaje się za słuszny z uwagi na szerokie odniesienie do właściwych zagadnień w podrozdziale 1.1. (Uzasadnienie podjęcia badań). Ponadto streszczono poszczególne rozdziały merytoryczne rozprawy doktorskiej i wskazano pozostałe jednostki organizacyjne jej treści.

Rozdział pierwszy został poświęcony metodologicznej koncepcji pracy. Szczegóły jej oceny zawarto w części niniejszej recenzji dotyczącej oceny metodologicznej. Nawiązując natomiast do uzasadnienia podjęcia badań, trafnie ukazano potrzebę eksploracji poznawczej problematyki bezpieczeństwa personalnego w szkołach w świetle ostatnich wydarzeń, a także dynamiki zmian w organizacyjnych środowisku wewnętrznym i otoczeniu szkół. Wskazano źródła wiedzy uznane przez Autora za referencyjne w odniesieniu do przeprowadzonych badań naukowych. W opinii recenzenta krytyczne i twórcze do nich ustosunkowanie się wzmocniło by zidentyfikowane luki w wiedzy, z pozytywnym

przełożeniem na motywację badawczą ukierunkowaną na wypełnienie ich wynikami badań naukowych.

Rozdział drugi poświęcono problematyce bezpieczeństwa w placówkach szkolnych. Przedstawiono pojęcie bezpieczeństwa w kontekście placówek szkolnych. Za cenne uznaje się wskazanie trzyetapowej sekwencji działań związanych z zagrożeniami tychże placówek. Niniejsza sekwencja została bowiem potraktowana jako struktura poznawcza w dalszych częściach dysertacji. Doprecyzowania wymaga określenie 'drogi przeciwpożarowe', gdyż w ujęciu formalno-prawnym mowa o drogach pożarowych (jako zewnętrznych – względem budynków i innych obiektów budowlanych – drogach komunikacji ogólnej prowadzących na dany teren). Ponadto opisano typologię zagrożeń, wychodząc od definicji zagrożenia, poprzez wskazanie możliwości jego subiektywnej percepcji i związane z tym stany bezpieczeństwa. Istotne z punktu widzenia realizacji założeń badawczych było zdefiniowanie bezpieczeństwa personalnego, przekrojowo nawiązującego do różnych dziedzin bezpieczeństwa narodowego RP. Na podkreślenie zasługuje przyczynowo-skutkowe ujęcie zagrożeń bezpieczeństwa personalnego. Uwagę zwrócono także na najbardziej istotne współcześnie zagrożeniach placówek szkolnych w Polsce. Słusznie rozważania podparto wynikami analizy statycznej zdarzeń niepożądanych w rozpatrywanym kontekście. Uzupełniono je o informacje na temat uwarunkowań prawnych dotyczących bezpieczeństwa szkół. Odnotowano wprowadzenie przez Autora kategorii zagrożenia ludzi, która nie funkcjonuje w aktualnym stanie prawnym (ZL VI, s. 63), co odczytuje się jako pomyłkę pisarską z uwagi na kontekst wypowiedzi (powinno być ZL IV). W rozdziale nakreślono teoretyczne tło badań naukowych i wprowadzono pojęcia wykorzystywane w dalszych częściach rozprawy doktorskiej.

W rozdziale trzecim skupiono się na organizacji działań jako determinancie bezpieczeństwa personalnego. Rozpoczęto od ukazania jednostki (ludzkiej) w konfrontacji z zagrożeniami o potencjale wystarczającym do doprowadzenia do sytuacji kryzysowej (dla tej jednostki). Opisano wspomniane zagrożenia i związane z nimi rodzaje ryzyka. Wprowadzono przy tym autorską koncepcję tzw. constansu zagrożeń do bezpieczeństwa (s. 73). Na tej podstawie zaprezentowano aktualne problemy bezpieczeństwa w placówkach szkolnych w Polsce, a następnie skupiono się na procedurach działań w sytuacjach kryzysowych w tychże placówkach. Kompleksowo oddano specyfikę przedmiotowych zagadnień i podkreślono istnienie wcześniej zasygnalizowanych luk w wiedzy. Wielokrotnie

nawiazywano do sytuacji kryzysowej, która zdawała się być rozumiana przez Autora inaczej niżeli zostało określone w ustawie o zarządzaniu kryzysowym. Dlatego **proszę o zdefiniowanie sytuacji kryzysowej zgodnie ze sposobem jej rozumienia w rozprawie doktorskiej.** Złożoność problematyki ewakuacji znalazła swoje odzwierciedlenie w zagadnieniach związanych z planowaniem ewakuacji I stopnia (zasadniczo plany ewakuacji I stopnia są umocowane formalnie w przepisach z zakresu ochrony przeciwpożarowej a nie obrony cywilnej – w przypadku tych drugich wskazuje się na możliwość nieopracowywania takich planów bądź bazowania na standardach dla planów ewakuacji II stopnia) oraz kierowaniem działaniami ewakuacyjnymi w związku z ewakuacją II stopnia (tą kieruje z założenia nieobowiązujących już przepisów właściwy terenowo szef obrony cywilnej). Dla odzwierciedlenia całokształtu problematyki planowania ewakuacji z placówek szkolnych warto byłoby również nawiązać do kwestii ewakuacji osób z niepełnosprawnościami i/lub osób o ograniczonej zdolności poruszania się. Warto dodać, że podrozdziały 3.2. i 3.3. powstały na bazie samodzielnych artykułów naukowych Autora. Fakty te zostały odpowiednio opisane w treściach rozprawy i świadczą o spójności obranego przez Autora kierunku badań – kierunku, którego swoistym zwieńczeniem jest niniejsza rozprawa doktorska.

Rozdział czwarty poświęcono badaniom zagrożeń i poziomu bezpieczeństwa personalnego w placówkach szkolnych. Słusznie dokonano podziału respondentów na dyrektorów, nauczycieli i młodzież. Zastosowane analiza porównawcza, pogłębione analizy statystyczne i porównania dostarczyły rozbudowanego materiału badawczego o kluczowym znaczeniu dla realizacji przyjętych założeń badawczych. Sformułowano również liczne hipotezy pomocnicze, o których jednak nie wspomniano w rozdziale 1. Dla uzyskania klarowności założeń badawczych **proszę wyjaśnić na przykładach powiązanie hipotez sformułowanych w podrozdziale 4.5. z hipotezami ujętymi w rozdziale 1.** Słowem uzupełnienia, liczne wykresy istotnie podniosły walory poznawcze w niniejszej części rozprawy doktorskiej.

Identyfikacja najgroźniejszych zagrożeń personalnych w szkołach to tytuł rozdziału 5. Zawarto w nim wartościowe studia przypadków sklasyfikowane jako przypadki historyczne, przypadki aktualne (w rozumieniu współczesne) oraz zdarzenia bieżące. Na podkreślenie zasługuje bazowanie na wydarzeniach zarówno z Polski, jak też z innych krajów. Nadaje to międzynarodowy wymiar badaniom naukowym oraz świadczy o otwartości Autora na

informacje ze źródeł zagranicznych. Uwypuklił on syndromy niekorzystnych zdarzeń i wskazał wynikające z nich kierunki potencjalnego doskonalenia organizacji działań zapewniających bezpieczeństwo personalne w szkołach. Potwierdził przyjęte w pierwszych rozdziałach dysertacji założenia o ryzyku wymagającym reakcji ze strony osób kształtujących to bezpieczeństwo. Wątpliwości natury merytorycznej wzbudziła macierz zagrożeń, w której naniesiono wyniki przeprowadzonych badań naukowych, ukazując ich istotność w optyce poziomu zagrożenia i prawdopodobieństwa wystąpienia (s. 173). Z uwagi na jej specyfikę, w opinii recenzenta przedstawiono tu macierz ryzyka, a nie macierz zagrożeń. Dla wyjaśnienia niniejszej kwestii **proszę opisać zależność występującą pomiędzy zagrożeniem i ryzykiem, a także wymienić podstawowe parametry ryzyka**. Wspomniana macierz stanowi niewątpliwie istotny wkład w obecny stan wiedzy. Zawarte w niej wartości mogą ułatwić priorytetyzację działań zapewniających bezpieczeństwo personalne w szkołach. Samo ujęcie macierzowe oceniam bardzo pozytywnie. Również część treści w ramach niniejszego rozdziału (5.1.) powstała na bazie samodzielnych artykułów naukowych Autora. Zostało to odpowiednio opisane w treściach rozprawy i świadczy o spójności obranego przez Autora kierunku badań naukowych.

Rozdział szósty dotyczył rekomendacji do usprawnień przedsięwzięć szkoleniowych. Opisano w nim szkolenia jako zagadnienie związane z dobrymi praktykami służącymi zapewnianiu bezpieczeństwa personalnego. Odnosi się wrażenie, że zawarto tu wiele twierdzeń wynikających z doświadczeń własnych Autora (również w związku z ograniczoną liczbą referencji literaturowych). Nie ze wszystkimi można się zgodzić z uwagi na ich generalizujący charakter i ograniczoność (ze swojej natury) doświadczeń własnych Autora (m. in. stwierdzenie o tym, że przykładem niepełnowymiarowej realizacji szkoleń w ramach budowy bezpieczeństwa są szkolenia BHP oraz, że „Nie spotyka się lub spotyka w małej skali demonstrację praktyczną uchybień wraz z brakiem spełniania standardów BHP w danym obiekcie”, s. 182). W opozycji do nich stoją chociażby doświadczenia własne recenzenta. Niemniej, zaproponowano szeroki katalog dobrych praktyk szkoleniowych, wzbogacając go o liczne sposoby aktywizacji uczestników szkoleń. Dzięki temu wdrożenie niniejszych założeń w praktykę szkoleń w szkołach można potraktować jako wyraz doskonalenia działań zapewniających bezpieczeństwo personalne. Liczba i wartość proponowanych rozwiązań zasługuje na uznanie.

W rozdziale siódmym opisano modele działań zapewniających bezpieczeństwo personalne w placówkach szkolnych. To najcenniejsza poznawczo część rozprawy doktorskiej. Wyniki przeglądu literatury dotyczącej modeli nakreśliły założenia procesu tworzenia ich również w rozpatrywanym kontekście. Rozważania uzupełniono o rezultaty identyfikacji elementów modeli. Modelowe odwzorowanie rzeczywistości odnoszono do współzależności w tworzeniu odporności szkoły (model współzależności w tworzeniu odporności szkoły) oraz doskonalenia organizacji działań bezpieczeństwa personalnego w szkołach (model doskonalenia organizacji działań bezpieczeństwa personalnego w szkołach). W satysfakcjonującym stopniu czerpią one z wcześniej przedstawionych wyników badań naukowych. Stanowią bezpośrednią bądź pośrednią odpowiedź na część założeń badawczych. Ponownie napotkano dość odważne stwierdzenia, najprawdopodobniej wynikające z doświadczeń własnych Autora (np. to, że procedury wynikające z rekomendacji MEiN w pełni spełniają swoją rolę, s. 215).

Dysertacja została zwieńczona zakończeniem. Autor odniósł się w nim do stopnia realizacji przyjętych głównych założeń badawczych. Treści zawarte w zakończeniu dysertacji dowodzą, że Autor wykazał się umiejętnością raportowania wyników badań naukowych.

Należy dodać, że nie wszystkie rysunki i tabele zostały zapowiedziane w treści rozprawy doktorskiej, ale wpisują się w narrację Autora i syntetycznie ukazują prezentowany sposób myślenia, idee, relacje itp. Dotyczy to różnych rozdziałów dysertacji.

Pod względem edytorskim rozprawa doktorska budzi zastrzeżenia z uwagi na odnotowane błędy interpunkcyjne i językowe (głównie odnoszące się do odmiany wyrazów). Wpłynęły one na ogólny odbiór dysertacji jako całości. Niewątpliwie, wykorzystanie tabel, rysunków (zwłaszcza schematów ideowych) i przypisów wyjaśniających podniosło walory poznawcze pracy. Opatrzanie wykresów opisami właściwych osi dodatkowo ułatwiłoby czytelnikowi interpretację treści rozprawy doktorskiej.

Wykaz literatury przedmiotu jest imponujący. Odzwierciedla złożoność przedmiotu badań naukowych oraz potwierdza, że Autor dokonał niezwykle szerokiego i wnikliwego przeglądu tejże literatury. Ogółem powołano się na 58 publikacji zwartych, 60 artykułów naukowych, 18 źródeł prawa i 73 źródła internetowe. Tym samym Autor wykorzystał potencjał tkwiący w literaturze przedmiotu, a także zaczerpnął z cennych jakościowo jej źródeł. Wyniki ich analizy utwierdzają w przekonaniu, że brakuje opracowań, które kompleksowo traktowałyby o bezpieczeństwie personalnym w szkole. Pod tym względem,

niniejsza rozprawa może stanowić istotne uzupełnienie, a nawet główną pozycję literatury przedmiotu w dalszych badaniach naukowych. Ogólnie, zastosowane piśmiennictwo oceniam pozytywnie.

Warto dodać, że rozprawę doktorską przygotowano w dwóch tomach. Pierwszy tom to zasadnicza część rozprawy doktorskiej. Do niej odnoszą się spostrzeżenia opisane dotąd w ramach oceny merytorycznej. Drugi tom stanowi załącznik do części zasadniczej. Zawarto w nim rysunki i tabele ze szczegółowymi wynikami badań i wykazem szkół, ramowe programy szkoleń, a także kwestionariusze ankiet wykorzystane w ramach badań empirycznych (sondażu diagnostycznego). Są uzupełnieniem treści części zasadniczej i ułatwiają uzyskanie powtarzalności procesu badawczego.

4. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska Pana mgr. Sylwestra Pniaka pt. *Model doskonalenia organizacji działań zapewniających bezpieczeństwo personalne w szkołach* stanowi oryginalne rozwiązanie istotnego społecznie problemu naukowego. Wyniki wnikliwej analizy jej treści utwierdzają w przekonaniu, że prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Autora w dyscyplinie naukowej nauk o bezpieczeństwie. Na jej podstawie stwierdzam, iż Autor wykazał się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Reasumując, rozprawa doktorska mgr. Sylwestra Pniaka pt. *Model doskonalenia organizacji działań zapewniających bezpieczeństwo personalne w szkołach* spełnia wymagania określone w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.). W związku z powyższym, wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

17.11.22r.

Łukasz Łomski